

קריאת בונדרם

וידויו של ד"ר קורצווייל

קראתי לרשימתי בשם שקראתי משום שהמלה "וידויו" הוא מן החב"י בות ביותר על מבקרנו הנכבד, אחת המלים אשר בצרוף עם "הוויה קמאית", "דימוני", "אימאננטי", "תהומי", (ול" הבדיל): "ליריזם זורנאליסטי", "מסיבי" דואינטלקטואלי", "בוסר סובייסטי" ועוד — מהוות את מיטב הלקסיקון במאמריו, ושמה מותר לומר: ה"שאב" לונה" שלו... אך אל נא יזבנו דברי שלא כהלכה: רחוק אני מלזלזל בכשרונו המבקר של ד"ר קורצווייל, הוא אחד המעטים אצלנו היודעים את מלאכת הדיבור הבקרתו והוכיח יכולת רבה ביחוד במאמריו על עגנון, קאמקא, תומאס מאן, הרמן הסה ואחרים. ציניתי פרט זה רק משום שקורצווייל נוקט הרבה בשיטת ציון ה"חזרות" שעה שהוא "קוטל" סופר, שכתבתו אינה נראית לו. ואין זה אלא אחד הפארא דוכסים שב"תופעה" קורצווייל.

אלא מאי? ד"ר קורצווייל משלה את עצמו, כי הוא מבקר אובייקטיבי בעל-שיטה מדעית בדוקה ומכריז על כך בתדירות חשודה וטופל על יריביו, ועל אלה שסתם אינו מחבבם, את הטא הסובייקטיביות המשחדת. זכורה למי של, התקפתו על מסותיו של י. פיכמן, אשר בו דווקא ראה את נציגה של הבקורת ה"פסולה" הזאת. והנה מתגלה ד"ר קורצווייל עצמו כאחד המבקר רים הסובייקטיביים ביותר. ייתכן כי הגילוי הזה ירגיזנו, שכן הוא כנראה סובייקטיבי שלא מדעת, אך מכיון שהדבר פשוט וברור, אין כל טעם שלא להסיר את הקרום הדק מעליו ולחשוף את סודו הגלוי של קורצווייל גם לאלה שטרם עמדו עליו.

בניגוד למר קורצווייל אני רואה כל גם בכך, שמבקר מעיד על עצמו בכי תיבתו לא פחות משהוא מעיד על היצירה שהוא דן בה. זאת, על כל פנים, יש ללמוד מדרכם של המבקרים הגדולים, שאנו מוצאים ענין בכחיבתם בשהיא לעצמה, גם אם הנושא הנידון בה אינו חשוב לגבינו. ומאלו יובו, שגם בכך קורת, ולא רק ברומאן ובשיר, באים לידי גילוי וביטוי יחסי של הכותב לאי נשים שונים ולמגמות שונות, תסביכו הפרטיים ותכונות-אפיון, הרקע הביגור ראפי שלו ויסודות השכלתו. אך ד"ר קורצווייל, תחת לבטא בישרונות את האני מאמין" וה"האנו לא מאמין" שלה, נוקט בדרך של הסוואה ועקיפין ומשתדל למי צוא ביסוס אסתטי, כביכול, לסימפא טיות ולפוביות שלו, לדברים הקרובים ללבו ולדברים שאינם חביבים עליו. ואז מסוגל מבקרנו זה אפילו לעשות שר מושל-לרעה בכלי הניתוח שלו ולנסות להוכיח, כי הקרוב לו מבחינה אישית הוא גם טוב מבחינה אסתטית. ולהיפך.

מאמרו על סיפורי בנימין תמוז (הארץ רץ" 24.11.50) מתימר להיות הערכה אסתטית להושגי המספר הזה, אך, המעשה, אין מחברו מצייר אלא אנטופורטרט גור סף של ברוך קורצווייל. המבקר משתדל להסתתר מאחורי הספר המבוקר, אך הוא — מעלה את המסך ואנו מוצאים את המבקר כמות שהוא בין השטין ובי תוך השיטין.

בראש מאמרו הוא שב ועורך את חשבוננו עם נתן שחם (שאת שמו אינו מזכיר) ועם ס. יוקר (שאת שמו הוא מזכיר ובכשרונו הוא מודח) והוא מסתבך בחשבוננו הרחב יותר עם הדור הצעיר בספרותנו בכלל, לא ניגע בהערכתו של קורצווייל על הישגיו של הדור הזה משום שכאמור, לא הערבה זו עיקר אלא מה שמסתתר מאחוריה. זהר עורר את רוגזו של קורצווייל ביחוד כאשר דיבר על בני-דורו (ולא על בני הכת כפי שמבקרנו כותב מתוך כוונת זדון או, אולי, כפי שהוא מאמין באמת מפני שסוגור על ידי שנאתו) בלשון "אנח" גור, ושלל ממנו ומשכמותו את היכולת לראות את "העיניים היפות של אלים צעירים"... אך מה נעשה והדבר נכון אף-על-פי-כן: מי שאינו חו את חיי הארץ הזאת ואינו מעורה בהווי שלה, מי שהתפתחותו הנפשית נחתמה בתקופת היידלבוירג הטרנס-נאצית, מי שמאמין רק בערכי ההומניזמוס בן המאה הי"ט, מי שבונה את חיי-הרוח שלו על געגועי השווא אל העבר — אין לו הכושר להי בין את המציאות הארץ-ישראלית החדשה ואף לא את ספרותה, גם אם הוא אדם בעל אינטלקט ממדרגה גבוהה וכשרון מובהק לבקורת.

קורצווייל הרגיש בעצמו, כנראה, בפגם זה וחש למצוא צידוק לגסיונו להוציא דין על הספרות הארץ-ישראלית על ידי שהוא קובע, כי אין הכרח להכיר מקי רוב את ההווי המתואר ביצירה ספרדית תחת להבין את אותה היצירה:

"יצירה אמנותית אמיתית משכנעת בכוחה האובייקטיבי הטמון בה. איני צריך להכיר את רוסיה שמלפני 120 שנה ובכל זאת אני מתפעל מספרי גוגול. והגם שמעולם לא הייתי באנגליה של המאה ה-16 אוהב אני את שקספיר. כתיבי מנדלי או עגנון כובשים לבבות בלי צורך להכיר מקרוב עיי רה יהודית. שונה המצב לגבי סופריו הצעירים. כאן, מי שאינו טועם את טעם התרגילים הספרותיים השונים, נחשב מיד לגור לא יבין."

ההנחה היסודית של קורצווייל בקטע הזה היא נכונה, אבל רק כשהמדובר הוא בהווי, שהמבקר אדיש כלפיו, כמו רוסיה של תקופת גוגול או אנגליה מי מי שקספיר, או הווי שנימי נפשו קשר רים בו, כמו ההווי היהודי המתואר בסיפורי עגנון. ואילו יחסו של קורצווייל וייל להווי הארץ-ישראלית החדש אינו כלל יחס של אדישות. הוא רואה את הדור הצעיר כדור רגנאטי, שבגדו במי סורת האבות והפרו את עקרונות ה"הומא גינומס". ודור שביטל את זיקתו אל העבר (דבר זה קבע קורצווייל כתנאי "אסתטי" הכרחי לקיומה של כל יצירה ספרותית) אינו יכול בשום עניין ואופן לזכות בחיבתו. קטע אחד מתוך המאמר על סיפורי תמוז הוא רבלאציה-עצמית המדברת בעדה. לאחד שהוא מתרפק בדרך סובייקטיבית עד מאד על הבדידות ועל החזרה לעולם האתמול (כיסופי שיבה הם הקורילאס לרגש בדידות צמוק, נסיון-שווא הם לצאת ממעגל הבדידות וכו') רושם קורצווייל משפטים אלה, שיותר משהם פירוש לסיפור הנידון הרי הם וידויו הפרטי של המבקר:

"הערך שייך לעולם האתמול. איי הערד, הזיוף והבצע הם המנוצחים והם, הצעירים — ההווה. הבדידות כאן שותפת לערץ, לעבר. היא יוצרת לה עולמות, אמיתיים במחלוס. כל מה שהדברים הולכים ומתקרבים והם הולכים ונעשים ממשיים יותר, פג מעי חם, סר חיים."

וכנגד נטייתו אל ערכי העבר והבי דידות — מפגין קורצווייל את שנאתו הגלויה לערכים של תנועת העבודה. ייתכן, שעשה זאת שלא מדעת, אך בכך או לרשום את רשימת הנושאים, שהוא פוסלם בפרוזה הצעירה שלנו, ואשר בגללם היא כה דלה וגרועה, לדעתו, מצרף קורצווייל את רעיון הקולקטיבי ומלחמת המעמדות, ההטפה הלאומית, הטראקטור, הוויכוח באסיפת חברים בקר בוץ, החלטות גורליות על עתיד האומה והתנועה, הפלמ"ח וכיבוש הארץ, תס ביכים ארוטומק, קורצווייל מוסל את הנושאים האלה בטענה כי ספרי המשורר

ידין של ד"ר קורצווייל

(סוף מעמוד 5)

בהם לפני עשרות שנים בספרות האי-רופאית. האומנם? אולי יואיל נא המ-בקר הנכבד לציין באיזו יצירה מן הספרות האירופית סופר למשל על הקיבוץ, על הפלמ"ח ועל כיבוש הארץ? ולעומת זאת, לא כתב, חלילה עוד שום סופר מסופרי העולם על הבדידות ועל העי-בר...

קורצווייל וודאי יודע, כי לא הנושא עצמו קובע את ערכה של היצירה אלא גישתו המיוחדת של הסופר אל נושא זה. ואני, למשל, מודה, כי בנימין תמוז הכניס בסיפוריו הנ"ל איזו נעימה חדשה הגם שאין לי כל יחס סובייקטיבי אל נושאים. האם מסוגל קורצווייל להודות, כי נתן שחם וחבריו חידשו משהו במסכת הנושאים שלהם? לא! אפילו בשביל זה לעתים ספר זה או אחר מספריהם של יזהר, טביב ויגאל מוסנון עשה זאת רק משום שמצא אצל יזהר גישה הומא-ניסטית לטעמו, אצל טביב — קשר עם דור האבות, ובסיפוריו הראשונים של מוסנון קטעים של פסיכולוגים אירוי-פאיי... ואחרי כל אלה בא המבקר הנכבד וקושר לעצמו הילת של מבקר אובייקטיבי-מדעי.

בסוף הפסקה הראשונה של מאמרו קובע קורצווייל:

„באמנות האפית חשיבות ומשקל לכל משפט, לכל פתגם, לכל קטע. ואת הספרות הצעירה יש לדון לפי משפטי טיה, לפי תוכנה, לפי אמיתותה, ובי עיקר לפי יכולתה להתרומם מעל למדח הצר של סובייקטיביות נרקיסטית, כיתתית“.

אל באפך מר קורצווייל אם אנו דנים על יצירתך הביקורתית באותה אמת-מידה. עה מידת הנרקיסיות והסובייקטיביות שלך כבר אמרנו די. נרשה לעצמינו לבסוף להדגים את כשרונך בחיבור משפטים ופתגמים בעברית:

...שאבלונה משעממת, שאמנם יכולה הנות מעצמו בפגישות נרקיסטיות עם להלהיב חלק מהנוער, שאינו נלאה מלימה שמופיע כספר או כמחזה“ „...שכל תניות מבטן ומלידה“; „...ככת המפיצה השכם והערב את תהילתה ויכלתה, להסיפק בסיפוק עצמי ובאהבה עצמית“.

מאמרו של קורצווייל על „חולות הדי-הב“ הוא, איפוא „הביקורת הקטלנית ביותר“ שנכתבה על ברוך קורצווייל המבקר.

א. ב. יפה